

גלריה תיאטרון

הפרפורמנס הביתי של קבוצת "סלה-מנקה"

בעבודה החדשה של צמד האמנים הירושלמים לאה מאואס ודייגו רוטמן, קבוצת "סלה-מנקה" בשמם המקצועי, מוזמן הקהל לביתם כדי לבדוק יחד אתם את הגבולות בין האמנות לחיים ובין בדיון למציאות

450

3

שמור

תמר רותם |

11:15 21.01.2014

לא בכל ערב מוזמן קהל לביתם של האמנים, לצפות אתם בטלוויזיה ולאכול ארוחת ערב עם משפחתם. אין פלא שאשו הקטנה נרגשת מאוד לקראת מופע הפרפורמנס "תולדותיה של בתיה מ'", המועלה בביתה. אשו היא גרסת החיבה של השם אשילן, שפירושו אור ירח בשפת אחד השבטים האינדיאניים בארגנטינה. כך קראו צמד האמנים הירושלמים **לאה מאואס ודייגו רוטמן** לבתם. אשו, בת שש, מפזזת בין האורחים בשמלה מתנפנפת, שיער כהה אסוף ועיניים זורחות. מאז היתה תינוקת היא מתלווה להוריה, ששמם המקצועי הוא קבוצת "**סלה-מנקה**", באירועי האמנות הגדולים שהם מפיקים. את אחורי הקלעים של פעילותם היא מכירה מקרוב, אבל מעולם קודם לא ניגנה על הפסנתר בביתה לפני אנשים זרים ולא צפתה אתם בסרט שבו היא מככבת. נראה שהחוויה לגמרי לא בלתי נעימה לה.

המופע "תולדותיה של בתיה מ' - החזרה הביתה" הוא למעשה הקרנה ביתית של סרט וידיאו לפני קהל. ברובד העמוק יותר, העבודה עוסקת בעירוב שבין מציאות לבדיון ובשאלות על גבולות האמנות. החזרה הביתה היא למעשה פרק המשך של עבודה שהעלתה קבוצת "סלה-מנקה" ב-2007, שבמרכזה הוקרנה טלנובלה

בדיונית בשם "תולדותיה של בתיה מ'" על שפת הים, במסגרת פסטיבל תיאטרון רחוב בבת ים. עלילת הטלנובלה עסקה בנסיבות הבאתה לעולם של תינוקת בשם בתיה מ' והשחקנים הראשיים היו יוצרי הסרט, מאואס ורוטמן, ואשו התינוקת.

צילום: אמיל סלמן

דייגו רוטמן ולאה מאואס

בסרט ההמשך מתוארים הגיבורים שש שנים אחר כך והעלילה נעה ביתר חופשיות בין המלודרמה ובין חייהם של חברי קבוצת "סלה־מנקה", ילדי האמנים וידידיהם. עלילת "תולדותיה של בתיה מ'" נענית לכל כללי הז'אנר והיא מופרכת ומפותלת כיאה. כדי להקל על הצופים מובא תקצירה בתחילת הסרט הנוכחי, במופע שיעלה מיום חמישי. במרכזה זוג נאהבים: ד"ר פבלו קוראדו, פסיכיאטר נשוי שאת דמותו מגלם רוטמן, וגבריאלה מ', יהודייה בגילומה של מאואס. כשאביה של גבריאלה מגלה שהיא נכנסה להריון ושהאב אינו יהודי, הוא מגרש אותה מביתו. בלית ברירה היא עולה לישראל עם בתה ושתיהן משתקעות בבת ים. לאחר שנודע לפסיכיאטר שנולדה לו בת והיא חיה בישראל, עליו להתמודד עם הבחירה הקשה - ללכת בעקבות אהבתו ובתו או להמשיך בחייו הנוחים בארגנטינה.

בפרק הנוכחי בתיה מ', כלומר אשו, היא תלמידת כיתה א', הלומדת לנגן בפסנתר. גבריאלה מ' מובטלת והיא ובן זוגה מתמודדים עם קשיים כלכליים. עלילת הסרט מגיעה לשיאה כשגבריאלה מ' חוזרת לארגנטינה, כדי לרוקן את בית אמה מתכולתו לאחר מותה.

הסצינות ביצירה, שמעוצבת כסרט ביתי, חופשיות יחסית והוא צולם באתרי חוץ רבים. בין השאר מופיעה מאואס על המרפסת בשלג. "הערבוב הזה מסמן גם מעבר משפת הטלנובלה לשפת הפרפורמנס. הנרטיב המלודרמטי על המסך נפרם, והסצינות הופכות בהדרגה לתיאור חיי היום-יום של האמנים", אומרת מאואס.

הסרט מפגין מודעות עצמית וחושף את החומרים הגולמיים המרכיבים אותו. לא פעם מתפרקת הסצינה לחלוטין והשחקנים פורצים בצחוק פרוע. "הפרק החדש מדגים את ההתמוססות של הדמויות והחיים בתוך המציאות", מסביר רוטמן. **צפו בקטע מתוך הסרט:**

את ההקרנה מלווה הצגה חיה. האמנים, שלבושים כאילו הם שחקנים שעזבו לרגע את המסך - מאזס בשמלה דרמטית, שיערה הארוך מסורק לאחור, רוטמן בחולצה מכופתרת ייצוגית - עומדים לצד המסך, ילדיהם לידם. הם מקריינים חלק מהטקסטים שבפי הדמויות שלהם בספרדית ומתרגמים חלק מהדיאלוגים לעברית. ההתרחשות סביב ההקרנה היא חלק מהעניין. הכלבה קיקה, לדוגמה, מנסה ללגום יין מהכוסות שבידי הצופים, כוס נשברת, ילדים מאבדים סבלנות ונוטשים את ההקרנה. לקראת הסוף השחקנים־האמנים מציגים סצינה של משבר. ספוילר: האהובים יישארו ביחד.

בתחילת המופע תלויה באוויר תחושה קלה של מבוכה. מתי מתחיל המופע? אפשר לדבר עם המארחים? מותר לשתות מהיין? אבל חיש קל היא מתפוגגת. זהו אירוע משעשע, שחותר תחת עצמו. השאלה העיקרית שעולה בזמן המופע היא שאלת גבולות האמנות. מתי ואיך הופכת ההזמנה לצפות בסרט בסלון של מישהו לאירוע אמנותי? האם הצפייה בווידיאו היא אירוע אמנותי מפני שכך קבעו האמנים? האם הכסף שהם גובים מהצופים בכניסה הוא שהופך את המופע לאירוע אמנותי? ומהו מקומם של הצופה ושל מבטו השופט באירוע?

גם אם מתעורר ספק ברצינות העבודה, המוניטין של קבוצת "סלה־מנקה", המזוהה עם פעילות אמנותית חתרנית, עצמאית ותוססת בירושלים במשך יותר מעשור, מזמינים להרהר ברצינות בשאלות שמעורר המופע מעורר ולא לפטור אותו כמהתלה חביבה.

מאואס ורוטמן המציאו את עצמם כאמנים וכפרפורמרים. הם נולדו ב-1972 וב-1974, בהתאמה, למשפחות יהודיות בבואנוס איירס, ואף שנפגשו רק בישראל, בית הגידול שלהם היה כמעט זהה. מבין שניהם, רוטמן ספג יותר אמנות בילדותו. לאביו היתה חנות בשוק הפשפשים וכילד בילה בה לא מעט.

"בתקופת הדיקטטורה גדלנו על חוקים לא כתובים מבחינת השפה, שקבעו מה אפשר לראות ומה מותר להגיד בקול", אומר רוטמן. "אחר כך החל שינוי תרבותי דרמטי". לעומת התמורות הללו, הטלנובלה היא נצחית. בילדותם של מאואס ורוטמן, בכל הבתים תמיד היתה טלנובלה ברקע. "אם אתה עצמך לא צפית, מישהו תמיד ישב מול המסך, אמא, אחות", הוא מספר.

לדברי מאואס, בסביבה החברתית שלה הטלנובלה נחשבה ז'אנר נחות, עונג גנוב שלא מדברים עליו עם זרים, שתחום לגבולות הבית והמשפחה בלבד.

"המבט שלנו היום ביקורתי, אבל עדיין יש משהו בעיסוק בדברים בסיסיים כל כך, כמו אהבה, קנאה, בגידות, שממש נוגע", אומרת מאואס. מעבר לנוסטלגיה, הטלנובלה היא חלק מהקודים התרבותיים ששני האמנים ספגו, והיה להם ברור שיום אחד יתייחסו אליה כיוצרים.

צילום: אמיל סלמן

מתוך המופע

שניהם עלו לארץ לאחר שסיימו תיכון בארגנטינה. מאואס עלתה מפני שרצתה ללמוד משחק והוריה התייחסו בהסתייגות לשאיפה הזאת. היא נרשמה ללימודי תיאטרון באוניברסיטת תל אביב ושם פגשה את רוטמן, שלמד יידיש. מאז שהתוודעו זה לזה במעונות הסטודנטים הם ביחד. הם הלכו במסלול אמנותי אוטודידקטי ועצמאי, שאליו יצאו מיד כשסיימו את הלימודים ב-1999. נולדו להם שני ילדים ורוטמן לא זנח את

האקדמיה והשלים דוקטורט בחקר היידיש (עבודתו עסקה בצמד הגדול של תיאטרון היידיש, שמעון דז'יגאן וישראל שומאכר). ב-2000 העלו את העבודה הראשונה שלהם בזירה הבינתחומית בירושלים, הצגה ששמה "הרהוריה של מלכה בגלות".

העבודה הבאה שלהם, "כפר פוטיומקין" שאף היא עלתה בזירה הבינתחומית, חרגה מתחום התיאטרון. "זה כבר היה סיפור יותר מפורק", אומרת מאואס. "הקהל נכנס ועבר דרך תחנות בכל המתחם, כולל אחורי הבמה והמשרדים". "כפר פוטיומקין" היה פסטיבל בזעיר אנפין, שכלל עבודות פרפורמנס, אמנות פלסטית ווידאו ובסופו הוקרן הסרט "אוניית הקרב פוטיומקין" של סרגיי אייזנשטיין. בין לבין הוקראו שירים של משורר פיקטיבי. העבודה עסקה במושג "כפר פוטיומקין", שמסמל אחיזת עיניים. מקורו בסיפור על הגנרל גריגורי פוטיומקין, שכדי להרשים את הצארית יקטרינה הגדולה בביקורה בחצי האי קרים ציווה לבנות חזיתות בניינים לאורך גדות נהר הדנייפר.

בעשור הראשון של שנות ה-2000 הצליחו מאואס ורוטמן להקים סביבם קהילה של אמנים ולארגן אירועים פסטיבליים של אמנות עכשווית. באירועים, שכונו "הערה", הציגו עשרות אמנים עבודות פרפורמנס ואמנות פלסטית והם משכו קהל שמנה כמה אלפים. אלה היו אירועים אמנותיים ללא תלות בממסד, שהתייחסו לתופעות שונות מזווית ביקורתית. האירועים התקיימו באתרים בעלי משמעות היסטורית או חברתית. "זה היה בעצם חידוש של העשייה האמנותית בעיר", אומרת מאואס. "בעקבות האינתיפאדה והפיגועים היה ריק מאוד גדול, ורצינו ליצור לעצמנו סביבת אמנות". הם הוזמנו להציג אירועי אמנות על פי המודל שפיתחו גם בחו"ל, למשל בפסטיבל לאמנות וטכנולוגיה "טרנסמדיאלה" בברלין ב-2005, בליברפול שנה לאחר מכן ובמקומות אחרים.

זכות הראשונים לא נשמרה להם כשהחלו להתקיים בישראל אירועי אמנות גדולים כמו ארט פוקוס, צבע טרי או עונת התרבות. תגובתם הראשונית היתה ביקורתית. כשהתקיים לראשונה פסטיבל עונת התרבות, לדוגמה, הם פתחו למבקרים את הסטודיו שלהם תחת הכותרת "לתרבות אין עונה". בהמשך שינו את גישתם והחלו לנהל דיאלוג עם מפיקי האירועים הגדולים. "אנחנו לא נגד פסטיבלים", אומרת מאואס. "אבל יש לנו ביקורת על תקציבי הענק שנזרקים על פסטיבלים כמו עונת התרבות. זאת מדיניות תרבותית שמתבזזת על אנשים שלא חיים בירושלים, שיוצאים החוצה. בכסף הזה, לדעתנו, היה צריך לחזק את התשתית התרבותית בעיר. לא ייתכן שמפעלים תרבותיים עומדים על סף סגירה, כמו הסינמטק, מוסד חשוב שנמצא במשבר עמוק, גלריה ברבור או הזירה הבינתחומית, שאין לה מקום משלה. תרבות צריכה להתקיים לאורך כל השנה".

בני הזוג גם החלו לעסוק באמנות דיגיטלית, בלי לזנוח את הפרפורמנס ואת הטקסט. מ-2009 הם היו מנהליו של מרכז אמנות דיגיטלית בשם מעמותה, שפעל בעין כרם. בחלליו היו אמנים שעסקו ביצירה והוקמו תערוכות. מרכז מעמותה נסגר ב-2012, בגלל מחלוקות בין הקרן שתמכה בו לבין רוטמן ומאואס. השניים הפכו לחסרי בית אמנותי. "הירהרנו בשינוי. התחלנו לבחון הצעות בתל אביב", הם מספרים. "אבל בסוף הרגשנו שיש לנו מה לתת ומה להגיד בעיר הזאת".

על רקע הסגירה של מעמותה, החזרה הביתה מקבלת משמעות נוספת. "אותנו מעניינת הפלטפורמה, הדרך שבה אמנות מוצגת", אומר רוטמן, "הפיכת מרחבים לחלל אמנותי". גם העובדה שנותרו ללא מקורות הכנסה וללא חלל עבודה אילצה אותם לנתב את פעילותם למרחב הביתי.

באופן טבעי, העבודה החדשה עוסקת גם בחשיפה. "אנחנו חושפים את האמת שלנו, את הזוגיות שלנו, את הערבוב שאנחנו חיים בין המציאות לאמנות, עם הילדים שהולכים אתנו לכל מקום. לצופים לא ברור איפה הגבול. האם מדובר באהבות שלנו, בבגידות שלנו? כשאנחנו מפרקים את הבית של אמא של גבריאלה מ', זה באמת בית ילדותי", אומרת מאואס. אבל נראה שלפחות לה ולרוטמן הגבול ברור. "אנחנו שואלים את עצמנו אם אנחנו מנצלים את הילדה כשהיא מנגנת לפני האורחים או מצטלמת. מצד שני, אם נסתיר מהם את העולם שלנו, נמנע מהם חוויה". הם לא היו מוכנים להשתתף בתוכנית ריאליטי ו"לפייסבוק אנחנו לא מכניסים תמונות של הילדים". גם לכתבה הזאת העדיפו להצטלם בלי הילדים.

מעמותה נפתח באחרונה מחדש, "כמו פיניקס", אומרת מאואס, בבית הנסן במרכז ירושלים. המרכז לאמנות דיגיטלית פועל בקומת המרתף של הבית ושם נפתחה לאחרונה תערוכה חדשה, "חיה בסרט". הם לא זונחים את הממד הפרפורמטיבי של היצירה. את המבקרים בתערוכה מובילה סדרנית חמורת סבר בשם אסתר, הלוא היא מאואס במדים כחולים ובשיער אסוף. מאואס ורוטמן כבר היו סדרנים במופעים אחרים שלהם. כך הם מבקשים לסמן את התפקיד שקיבלו עליהם - שומרי הסף של האמנות.

לאסתר יש סיפור, שגם הוא ממחזות הטלנובלה. בשנות ה-70 היא היתה חרדית והתגוררה בליסבון, אבל לאחר שהתאהבה בסדרן בבית קולנוע שפעל במרתפי בית המצורעים בעיר וחשפה את משיכתה לקולנוע סולקה מביתה. אסתר הענוגה נהפכה לאשה קשת יום. כשהמבקרים מגיעים לאחר הסיור ל"בית הקולנוע" של המרכז, חלל מעוגל וסגפני המזכיר מערה או כנסייה, שבו מפוזרים כמה ספסלי עץ פשוטים, פותחת אסתר־מאזאס במונולוג עצוב ויפה.

"אני הסדרנית. נגיד שקוראים לי אסתר.

"אני מסדרת. אני צופה לפעמים,

"אני שומרת.

"אני מציבה את הצופים.

"אני מציבה את עצמי בשער. אני מרוויחה 25 לשעה.

"לפעמים אני מוותרת.

"פעם הייתי שומרת

"ושומרת על עצמי. היום אני שומרת על הסף.

"אני אוספת פירורים, שקיות, חרקים.

"אני מנקה. אני קוברת את עצמי חיה. אני חיה בסרט".

 גוגל פלוס

 טוויטר

 פייסבוק